

De bouwstenen van MUZIEK

Net als in de andere domeinen zijn er bouwstenen in muziek. Ze helpen je om de taal van muziek te begrijpen. Hierdoor kun je communiceren over muziek en je eigen expressie versterken door ze bewust in te zetten.

KLANKKLEUR

De typische klank van een geluid, stem of instrument, ook wel timbre genoemd.

TEMPO

De snelheid van een muziekstuk.

RITME

De opeenvolging van korte en lange klanken, al dan niet afgewisseld met stiltes.

DYNAMIEK

De schakering in klank- en toonsterkte.

MELODIE

De opeenvolging van klanken volgens een patroon.

SAMENKLANK

Het samenklanken van verschillende ritmes en/of melodieën.

STRUCTUUR

De vorm van een muziekstuk, de volgorde en samenstelling van de muzikale eenheden.

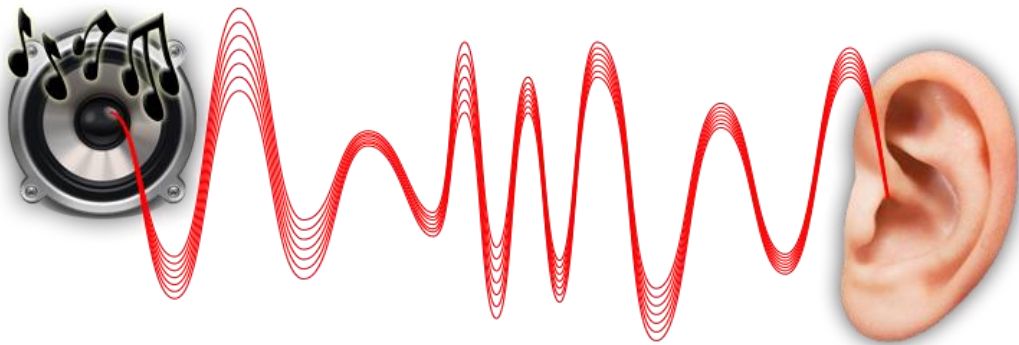
De bouwsteen KLANKKLEUR

Wat is klankkleur?

Klankkleur of timbre is **de typische klank** van een stem, een instrument of een omgeving waaraan je het kunt herkennen. Eenzelfde stuk uitgevoerd door een ander instrument zal anders klinken. Veelgebruikte termen om over klankkleur te spreken zijn: donker, helder, scherp, dof, ...

Geluidsgolven

Elke geluidsbron creëert een geluidsgolf, die golf ziet er anders uit als de bron verschillend is. Zo klinkt een vrouwenstem anders dan een mannenstem, een ruisend bos anders dan een storm, een piano anders dan een saxofoon.

Menselijke stem

Bij de menselijke stem maakt men het onderscheid tussen hoge en lage mannen- en vrouwenstemmen. Dat leidt tot het volgende overzicht:

	mannenstem	vrouwenstem
hoog	tenor	sopraan
laag	bas	alt

Instrumenten

Het verschil in klankkleur kan in het voorbeeld van instrumenten te maken hebben met de **klankbron** zelf (een snaar, een vel of een luchtbuis), **de manier van spelen** (tokkelen of strijken), **het materiaal** waarin het instrument gemaakt is (hout, koper of metaal) en **de vorm** van het instrument (met of zonder een klankkast).

Bij de instrumenten vind je de volgende onderverdeling, het geluid ontstaat telkens op een andere manier: de chordofonen (door het aanspelen van snaren, snaarinstrumenten), aërofonen (door trilling van de lucht, blaasinstrumenten), ideofonen (maken geluid door erop te slaan, 'zelfklinkers'), membranofonen (door het bespelen van een vel, slaginstrumenten) en elektrofonen (door middel van elektronica).

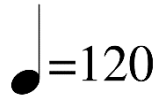
	symfonieorkest	pop- en wereldmuziek
chordofonen	viool, cello, contrabas	piano, akoestische gitaar, luit
ideofonen	gong, klokkenspel, cimbalen	guiro, shaker, hihat (drum)
membranofonen	kleine trom, pauken, tamboerijn	djembé, conga, akoestische drum
aërofonen	dwarsfluit, klarinet, trompet	saxofoon
elektrofonen		elektrische gitaar, keyboard, elektronische drum

De bouwsteen TEMPO

Wat is tempo?

Tempo is **de snelheid** van de klank. Je kunt een muziekstuk snel spelen, maar ook heel traag. Veelgebruikte termen om over tempo te spreken zijn: snel, traag, erg langzaam, versnellen, vertragen.

Tempo is de snelheid van een lied of muziekstuk. In een partituur vind je begrippen zoals presto (zeer snel) of lento (traag) om het tempo (en de sfeer/het karakter van de uitvoering) aan te duiden. Het tempo geef je aan met een metronoom, dan stel je het aantal beats per minuut (bpm), het aantal tellen per minuut in. Op een partituur vind je soms:

Dat wil zeggen dat je het muziekstuk speelt in 120 beats per minuut.

Net zoals je snelheid kunt aflezen op de kilometerteller in een auto kun je de snelheid aflezen op de metronoom. Het is wel fijn als je het lied kunt zingen zoals het bedoeld is, daarom vind je verschillende manieren om het tempo aan te duiden, ofwel beats per minuut (bpm), ofwel vind je een Italiaanse term om over het tempo te spreken.

Enkele Italiaanse termen

lento — zeer traag

largo — traag en statig

adagio — langzaam, vol gevoel

andante — gaande

moderato — gematigd

allegro — snel

vivace — snel, levendig

presto — zeer snel

Tempoverandering

Je kunt het tempo geleidelijk aan verhogen (accelerando, versnellen) of verlagen (rallentando, vertragen).

Beats

Voor dj's is het gebruik van beats per minuut belangrijk, zo kunnen ze twee muziekstukken vlekkeloos in elkaar laten overlopen door het ene muziekstuk wat te vertragen of te versnellen (beatmixing). Ballads variëren rond de 60 bpm, pop en hiphop tussen de 90 en 120 bpm, terwijl dance meer dan 120 bpm telt.

De bouwsteen RITME

Wat is ritme?

Ritme is de afwisseling tussen korte en lange klanken, al dan niet afgewisseld met een rust (stilte). Het ritme van een stuk kun je klappen. Veelgebruikte termen om over ritme te spreken zijn lange klank, korte klank, rust.

Metrum is het regelmatig terugkeren van een sterke klemtoon in de muziek. Op het metrum kun je een ritme plaatsen.

Ritmes op een partituur

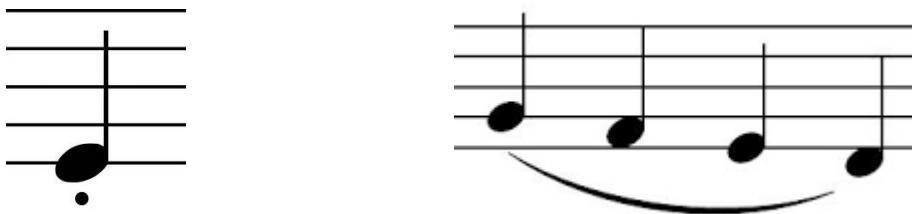
Ritme noteer je in notenwaarden. In een 4/4-maat (vier tellen van een kwart) is een volle noot vier tellen, een halve noot twee tellen, een kwart noot is één tel en een achtste noot een halve tel. Zo kun je nog verder gaan: zestiende noten, ... De volgende notenwaarden duren even lang:

Om ritmes aan te duiden in een partituur gebruikt men dus noten die lang of kort duren, door ze samen te brengen en af te wisselen krijg je een ritme. Dat kan eenvoudig zijn of complex. Bij leerlingen werken we soms met een ritmezin om een ritme vast te zetten.

Straight of swing

In sommige muziekstukken moet je strak het ritme volgen, dan spelen we dit straight. Als je het swingend uitvoert, dan spreken we van een swingend ritme. Probeer het maar eens met een kinderliedje. Soms staat er een punt onder of boven een noot, dan voer je die noot zo kort mogelijk uit (staccato). Staat er een lijntje onder, dan spreken we van legato (lang uitvoeren).

Metrum (of cadans)

Muziek zou saai zijn indien je alleen maar het getik (een monotone puls) van een metronoom zou horen. Het wordt boeiender als er accenten in de muziek liggen: één-twee-drie, één-twee-drie, ... (de maat van drie, de wiegmaat: de eerste tel is zwaar, de tweede en de derde licht), of één-twee, één-twee (de maat van twee, stapmaat, de eerste is zwaar, de tweede licht) of de maat van vier: één-twee-drie-vier, één-twee-drie-vier (de eerste is het zwaarst, de tweede licht, de derde iets minder zwaar dan de eerste en de vierde weer lichter). Het accent ligt steeds op de **eerste tel**. Bij een regelmatige afwisseling van beklemtoonde tellen spreken we van een metrum. Denk maar aan een mars waarin je duidelijk 'een-twee' hoort, de klemtoon ligt dan op de 'een', in een wals hoor je een-twee-drie, de klemtoon ligt opnieuw op de 'een'.

Het metrum is zichtbaar in **een maat**. Tussen twee maatstrepen plaats je dan de verschillende noten (of rusten). Twee maten van dezelfde soort duren even lang. Het ritme kan wel verschillend zijn. Op het einde van de compositie zet men een dubbele maatstreep.

Opmaat en afterbeat

Soms begint een muziekstuk niet op de zware tel, maar op een lichte zoals in *De kikkertjes, de kikkertjes zijn aardig om te zien*, ... De zware tel valt op **kikkertjes**. Het eerste stukje voor de eerste maat noemen we dan de **opmaat**. De laatste maat is dan ook onvolledig en maakt met de eerste een volledige maat.

Een afterbeat is een begeleiding waarbij de tweede en de vierde tel extra worden beklemtoond.

De bouwsteen DYNAMIEK

Wat is dynamiek?

Dynamiek is de klanksterkte en intensiteit van de muziek. Door dynamiek geef je de sfeer, de spanning en de emotie weer in de muziek. Veelgebruikte termen om over dynamiek te spreken: stil, luid (hard-zacht), stilte, stiller en luider spelen, zacht en luid spelen.

In de wetenschap geven ze het geluidsniveau weer met de eenheid decibel (dB).

Kan het wat zachter?

De muziek kan stil of luid klinken. In een partituur vind je een **p** voor zacht spelen (p van het Italiaanse woord piano (zacht)). Om hard aan te duiden gebruikt men een **f** (forte, hard). Hoe meer p's of f's er na elkaar staan, hoe zachter of harder. Gemiddeld zacht is **mp** (mezzo piano) en **mf** (mezzo forte).

Een overzicht:

pp — pianissimo (erg stil)

p — piano (stil)

mp — mezzo piano (half stil)

mf — mezzo forte (half luid)

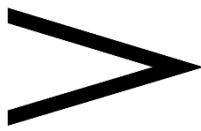
f — forte (luid)

ff — fortissimo (erg luid)

Crescendo wil zeggen langzamerhand sterker spelen. Diminuendo het omgekeerde. Hiervoor gebruikt men lijnen die uit elkaar lopen of naar elkaar toegaan.

crescendoteken

decrescendoteken

Crescendo (cres.) is beetje bij beetje luider, **decrescendo** (decr.) of **diminuendo** (dim.), beetje bij beetje zachter.

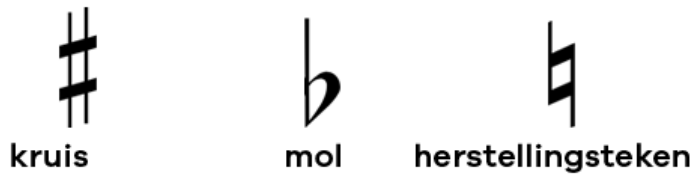
Je kunt op je radio het volume (klanksterkte) aanpassen. In een orkest is dat moeilijker. Dan geeft de partituur of de dirigent aan hoe luid de muzikanten moeten spelen of zingen.

De bouwsteen MELODIE

Wat is melodie?

Een melodie ontstaat als verschillende klanken elkaar opvolgen. Een melodie is als een zin, ze heeft een lengte (begin en einde) en brengt een muzikale gedachte in een beweging. Veelgebruikte termen om over melodie te spreken zijn hoge en lage klank, de noten, ...

Bij een noot vind je soms een kruis (die kan ook aan het begin staan van een notenbalk), dat betekent dat de betreffende noot met een halve toon stijgt. Staat er een *b* (mol), dan verlaag je de toon met een halve toon. Een herstellingsteken herstelt de toon.

Een melodische zin

Een melodie creëer je niet zomaar door willekeurig klanken na elkaar te plaatsen. In de muziek gebruikt men een opbouw in **een melodische zin**. Een motief is een kort muzikaal geheel. De klanken (noten) die je gebruikt behoren tot een toonladder. Die ordent de toonhoogten, hierdoor krijg je een typische sfeer (mineur, majeur).

De bouwsteen SAMENKLANK

Wat is samenklank?

Kinderliederen zijn doorgaans eenstemmig, dat wil zeggen dat iedereen hetzelfde zingt. Wanneer je er een tweede stem of een begeleidend instrument aan toevoegt, krijg je meer variatie. De variatie ontstaat in de verhouding van twee (of meer) stemmen ten opzichte van elkaar. Soms klinken die goed (harmonisch) samen, soms ook wel eens erg dissonant. Begrippen die je kunt hanteren, zijn: harmonie (het klinkt goed samen), dissonant (het wringt een beetje).

Akkoord of niet?

Een akkoord is een opeenstapeling van verschillende klanken. Een **akkoord** is de samenklank van drie of meer tonen die zodanig samenklanken dat zij voor het muzikale oor samensmelten tot een geheel. Een samenklank tussen twee tonen heet *een interval*. In de lichte muziek stelt men akkoorden voor met symbolen op basis van een letter die de grondtoon aangeeft, bijvoorbeeld C (do).

In een drieklank stapel je drie klanken op elkaar.

Het C-akkoord is een opeenstapeling van do – mi – sol.

Een vierklank is een opeenstapeling van vier noten.

Het G⁷-akkoord is een opeenstapeling van sol – si – re – fa.

Begeleiding

De melodische begeleiding van een stuk is ook samenklank. Een **bourdonbegeleiding** bestaat uit twee tonen die in een lied meeklinken als begeleiding. Een **ostinaat** is een kort melodisch stukje dat steeds terugkeert in de begeleiding.

De bouwsteen STRUCTUUR

Wat is structuur?

De structuur is de **muzikale vorm** van een muziekstuk, de volgorde van de verschillende onderdelen. Veelgebruikte termen om over structuur te spreken zijn *herhaling*, *variatie*, *contrast*, *lied*, *refrein*, ...

Letters

Je kunt verschillende melodische zinnen (A) na elkaar zetten, je kunt ze herhalen (AA) of erop variëren (AA') of er een tegengestelde zin naast zetten (AB). Zo kun je verschillende compositievormen maken, zoals rondo (ABACADA) of ABB.